پاك نەرسلەرنىڭ ھالال، نجىس نەرسلەرنىڭ ھارام قىلىنغانلىقى

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُلُواْ مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقۡنَٰكُمۡ وَٱشۡكُرُواْ لِلَّهِ إِن كُنتُمۡ إِيَّاهُ تَعۡبُدُونَ ﴿١٧٢﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيۡكُمُ ٱلۡمَيۡتَةَ وَٱلدَّمَ وَلَحۡمَ ٱلۡخِنزِيرِ وَمَآ أُهِلَّ بِهِۦ لِغَيۡرِ ٱللَّهِۖ فَمَنِ ٱضۡطُرَّ غَيۡرَ بَاغٖ وَلَا عَادٖ فَلَآ إِثۡمَ عَلَيۡهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٌ ﴿١٧٣﴾ ﴾

﴿ئى مۆمىنلەر! بىز سىلەرنى رىزىقلاندۇرغان ھالال نەرسلەردىن يەڭلار، ئەگەر اللّٰه غىلا ئىبادەت قىلىدىغان بولساڭلار، اللّٰه قا (يەنى اللّٰه نىڭ ھەددى ـ ھېسابسىز نېمەتلىرىگە) شۈكۈر قىلىڭلار. اللّٰه سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننى، قاننى، چوشقا گۆشىنى، اللّٰه دىن غەيرىينىڭ (يەنى بۇتلارنىڭ) نامى ئېيتىلىپ بوغۇزلانغان ھايۋاننى يېيىشنى ھارام قىلدى. كىمكى ئۆز ئىختىيارىچە ئەمەس، ئىلاجسىزلىقتىن (يۇقىرىقى ھارام قىلىنغان نەرسلەردىن) ھاياتىنى ساقلاپ قالغۇدەك يېسە، ئۇنىڭغا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ. ھەقىقەتەن اللّٰه ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر﴾.

ـــ سۈرە بەقەرە 172 ـــ 173 ـ ئايەتلەر

سۆزلۈكلەر تەھلىللىرى

وَٱشۡكُرُوا: (شۈكۈر قىلىڭلار)، شۈكۈر قىلىش بېرىلگەن نېمەتنى ئۇلۇغلاش بىلەن بىرگە ئېتىراپ قىلىشنى كۆرسىتىدۇ. بۇ ئىككى خىل بولىدۇ:

بىرى، نېمەتنى نېمەت ئاتا قىلغۇچىنى مەدھىيلەش بىلەن ئېتىراپ قىلىشنى كۆرسىتىدۇ. اللّٰه تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿نېمىتىمگە شۈكۈر قىلساڭلار، (ئۇنى) تېخىمۇ زىيادە قىلىمەن﴾[1].

يەنە بىرى، بېرىلگەن نېمەتنى اللّٰه رازى بولىدىغان ئىشقا ئىشلىتىشنى كۆرسىتىدۇ. بۇ قۇلاق، كۆز قاتارلىق سەزگۈ ئەزالارنى نېمە ئۈچۈن يارىتىلغان بولسا شۇنىڭغا ئىشلىتىش ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدۇ.

أُهِلَّ بِهِۦ لِغَيۡرِ ٱللَّهِ: (اللّٰه دىن غەيرىنىڭ نامى ئېيتىلىپ بوغۇزلانغان)، ئۇنىڭ ئەسلى سۆز تومۇرى «ئەلئىھلال» بولۇپ، ئاۋازنى كۆتۈرۈش، دېگەن مەنىدە كېلىدۇ. مۇشرىكلار

[1] سۈرە ئىبراھىم 7 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

مال بوغۇزلىسا، لات ۋە ئۇززا نامىلىق بۇتلىرىنى تىلغا ئېلىپ ئاۋازلىرىنىڭ بېرىچە يۇقىرى كۆتۈرۈپ توۋلايتتى.

ئۇنىڭ ئايەتتىكى مەنىسى: بۇتلار ئۈچۈن ئاتىلىپ، اللّٰه نىڭ نامىدىن باشقا نەرسىلەر تىلغا ئېلىنىپ بوغۇزلانغان نەرسىلەر سىلەرگە ھارام قىلىندى، دېگەنلىك بولىدۇ.

ئىمام زەمەخشەرى مۇنداق دەيدۇ: «ئۇ جاھىلىيەت دەۋرىدىكى كىشىلەرنىڭ: لات ۋە ئۇززانىڭ ئىسمى بىلەن بوغۇزلايمەن دېگەن سۆزىدىن ئىبارەتتۇر.»[1]

اَضْطُرَّ: (ئىلاجىسىزلىقتىن)، يەنى اللّٰه ھارام قىلغان نەرسىنى يېمىسە بولمايدىغان دەرىجىدە مەجبۇر بولۇپ قالسا دېگەنلىك بولىدۇ.

ئىمام قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «ئۇنىڭ مەنىسى: كىمكى ھاياتىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن بۇ ھارام قىلىنغان نەرسىلەردىن بىرەر نەرسىنى يېيىشكە مەجبۇر بولۇپ قالسا دېگەنلىك بولىدۇ.»[2]

بَاغٍ: (ھەددىدىن ئېشىش)، بۇنىڭدىن ھاياتىنى ساقلاپ قالغىدەك يېمەي، ئۇنىڭدىن ئاشۇرۇپ يېگەن كىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

عَادٍ: (چېكىدىن ئېشىش)، بۇنىڭدىن يەيدىغان باشقان نەرسە تۇرسىمۇ بۇ ھارام نەرسىلەرنى يېگەن كىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ئىمام تەبەرى مۇنداق دەيدۇ: «ئۇنىڭ مەنىسى: كىمكى ھارام قىلىنغان نەرسىنى يېگەندە ئۆز ئىختىيارىچە ئەمەس، ھاياتىنى ساقلاپ قالغۇدەك يېسە ۋە يەنە اللّٰه ھالال قىلغان نەرسىلەر تۇرۇقلۇق يۇقىرىقى ھارام قىلىنغان نەرسىلەردىن يېگەن بولماستىن پەقەت ئۇنى ئىلاجىسىزلىقتىن يېسە، ئۇنىڭغا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ دېگەنلىك بولىدۇ.»[3]

مەزكۇر ئايەتلەرنىڭ ئومۇمي مەنىسى

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتلەردە مۆمىن بەندىلىرىنى دۇنيا تىرىكچىلىكىدە اللّٰه ھالال قىلىپ بەرگەن ھالال كەسىپ ۋە پاك رىزىقتىن، ھالال بولۇش شەرتى بىلەن پايدىلىق ۋە لەززەتلىك نەرسىلەردىن يېيىشكە، ئەگەر ئۇلار ئىمان دەۋاسىدا راستچىل ۋە ھەقىقىي مۆمىن بولۇپ، نېپىسى خاھىشلىرىغا چوقۇنماستىن اللّٰه قا ئىبادەت قىلىدىغان، ئۇنىڭ ھۆكمىگە

[1] ئىمام زەمەخشەرىنىڭ «ئەلكەششاف» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 161 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 206 ـ بەت. ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 42 ـ بەت. ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىر فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 175 ـ بەت.

[2] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 206 ـ بەت.

[3] ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 88 ـ بەت.

www.munber.org

بويسۇندۇرغان، ئەمرىگە ئىتائەت قىلدۇرغان كىشىلەر بولسا، اللە قا ئۇنىڭ بەرگەن ھەر تۈرلۈك نېمەتلىرى ئۈچۈن شۈكۈر قىلىشقا بۇيرۇغان.

ئاندىن اللە تائالا ئۇلارغا ئىنسانىنىڭ ساغلام تەبىئىتى ياقتۇرمايدىغان ياكى بەدەنگە ئاشكارا زىيانلىق بولغان نىجىس نەرسىلەرنى ھارام قىلغانلىقىنى بايان قىلىپ ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننى، قاننى، چوشقا گۆشىنى ۋە باشقا نىجىس نەرسىلەرنى تىلغا ئالغان. شۇنداقلا، بۇتلارغا ياكى ئىلاھ دەپ ئاتىۋالغان نەرسىلەرگە ئاتاپ بوغۇزلانغان ۋە اللە نىڭ نامى ئاتالماي بوغۇزلانغان ھەرقانداق نەرسىلەرنىڭ ھارام قىلىنغانلىقىنى بايان قىلغان.

لېكىن ئىنسان اللە ھارام قىلغان بۇ نەرسىلەرنى يېيىشكە مەجبۇر بولۇپ قېلىپ، ئۇنى يېمەي ھاياتىنى ساقلاپ قېلىش ئىمكانى بولمىسا، ئۇ ھالدا ئۇنىڭدىن كۆپ يېۋەتمەستىن ۋە ھاجەت مىقداردىن ئېشىپ كەتمەستىن پەقەت ھاياتىنى ساقلاپ قالغۇدەكلا يېسە، ئۇنىڭغا ھېچ گۇناھ ياكى دىنغا خىلاپلىق قىلغانلىق بولمايدۇ. چۈنكى، اللە تائالا ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر.

اللە ئۆز ئىختىيارى بىلەن بولماي مەجبۇرى ھالدا گۇناھ سادىر قىلغان كىشىنىڭ گۇناھىنى مەغپىرەت قىلىدۇ، بەندىلەرگە مېھرىبانلىق قىلىپ ئۇلارغا قىيىنچىلىق تۇغدۇرىدىغان ۋە گۇناھ بولىدىغان ئىشلارنى شەرئەت قىلىپ بەلگىلىمەيدۇ.

ئايەتلەرنىڭ ئىلگىرىكى ئايەتلەر بىلەن بولغان باغلىنىشلىقى

اللە تائالا ئىلگىرىكى ئايەتلەردە اللە قا بۇتلارنى شېرىك قىلىۋالغان، ئۇلارنى مۆمىنلەرنىڭ اللە نى دوست تۇتقاندەك دوست تۇتۇشۇپ ئۇلۇغلايدىغان، ئۇلارغا بويسۇندۇرغان ئادەملەرنىڭ ھالىنى بايان قىلغان ۋە بۇنىڭغا دۇنيا تىرىكچىلىكىنى دوست تۇتقانلىق، رىزىق ۋە يۈز ئابرۇيغا ئېرىشىشتە ئەگەشكۈچىلەرنىڭ مەنپەئىتىنى ئەگەشتۈرگۈچىلەرنىڭ مەنپەئىتىگە باغلىغانلىق سەۋەب بولغانلىقىغا ئىشارەت قىلغان.

اللە تائالا يەنە ئىلگىرىكى ئايەتلەردە پۈتۈن ئىنسانلارغا، ئۇلارنى يەر يۈزىدىكى اللە ھالال قىلىپ بەرگەن ياخشى ۋە بەرىكەتلىك پارلىق نەرسىلەردىن پەقەت ئۇنىڭ ھالال بولۇش شەرتى بىلەن يېيىشكە خىتاب قىلىپ: ﴿ئى ئىنسانلار! يەر يۈزىدىكى ھالال ـ پاكىز نەرسىلەردىن يەڭلار﴾[1] دېگەن ۋە ئۆزلىرىنى خۇددى بىر قوتان قوينى ئالدىغا سېلىپ ھەيدەپ يۈرۈيدىغان پادىچىغا ئوخشاش ھەيدەپ يۈرۈيدىغان باشلىقلارغا قارىغۇلارچە ئەگەشكەن كاپىرلارنىڭ ھالىنىڭ يامانلىقىنى بايان قىلغان. چۈنكى، ئۇلارنىڭ مۇستەقىل قارىشى ۋە مۇستەقىل چۈشەنچىسى يوق.

[1] سۈرە بەقەرە 168 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ئاندىن اللە تائالا بۇ ئايەتلەردە خىتابنى مەخسۇس مۆمىنلەرگە قاراتقان. چۈنكى، ئۇلار ھەقىقىي چۈشەنچىگە ۋە بىلىمگە ئىگە بولۇشقا ۋە توغرا يول تېپىشقا ئەڭ لايىق كىشىلەردۇر.

تەپسىرنىڭ ئىنچىكە ۋە نازۇك نۇقتىلىرى

1 ـ پاك رىزىقتىن ھالال رىزىق كۆزدە تۇتۇلىدۇ. اللە ھالال قىلغان ھەرقانداق نەرسە پاكتۇر، ئۇ ھارام قىلغان ھەرقانداق نەرسە نىجىستۇر.

ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئايەتتىن تاماقنىڭ پاكىز بولۇشى ئەمەس، كەسىبنىڭ پاك بولۇشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.»

ئۇنىڭ بۇ سۆزىنى تۆۋەندىكى ھەدىس شەرىپ كۈچلەندۈرىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، اللە پاكتۇر، پەقەت پاك (يەنى ھالال) نەرسىنىلا قوبۇل قىلىدۇ. اللە مۆمىنلەرنى پەيغەمبەرلەرنى بۇيرۇغان نەرسىگە بۇيرۇپ: ﴿ئى پەيغەمبەرلەر! ھالال نەرسىلەرنى يەڭلار، ياخشى ئەمەللەرنى قىلىڭلار﴾[1] ﴿ئى مۆمىنلەر! بىز سىلەرنى رىزىقلاندۇرغان ھالال نەرسىلەردىن يەڭلار﴾ دېدى» دېگەن.

ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەدىستە يەنە مۇنداق بىر كىشىنى تىلغا ئالغان: «ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن (ھەج سەپىرىگە ئوخشاش) ئۇزۇن سەپەر قىلىپ چاچلىرى چۇۋۇلۇپ، يۈز كۆزىنى توپا ـ چاڭ بېسىپ كېتىدۇ. ئۇ ئىككى قولىنى ئاسمانغا كۆتۈرۈپ: ئى رەببىم! ئى رەببىم! دېگىنى بىلەن ئۇنىڭ يېگەن تامىقى ھارامدىن، ئىچكەن ئىچىملىكى ھارامدىن ۋە كىيگەن كىيىمى ھارامدىن كەلگەن ۋە ھارام نەرسىلەر بىلەن غىزالانغان تۇرسا، قانداقمۇ ئۇنىڭ دۇئاسى ئىجابەت قىلىنسۇن؟»[2]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەدىستە بايان قىلغان نەرسە رىزىقنىڭ ھەقىقىي پاك ۋە ھالال بولۇشىنىڭ نەقەدەر زۆرۈرلۈكىنى كۆرسىتىدۇ.

2 ـ ئەبۇ ھەييان مۇنداق دەيدۇ: «ھالال نەرسىلەرنىڭ تۈرلىرى كۆپ بولغانلىقى ئۈچۈن اللە تائالا بەندىلىرىگە يەر يۈزىدىكى ھالال ۋە پاكىز نەرسىلەرنى يېيىشكە بۇيرۇدى، ھارام نەرسىلەرنىڭ تۈرلىرى ئاز بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارغا ھارام قىلىنغان نەرسىلەرنى بىر ـ بىرلەپ ئاشكارا بايان قىلىپ بەردى. اللە ھاراملىقىنى بايان قىلغان نەرسىلەردىن باشقا ھەممە نەرسە يەنەبىر چەكلەش ھۆكمى كەلگەنگە قەدەر ھالالدۇر.

مۇنداق بايان قىلىش ئۇسلۇبىغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ سۆزىمۇ ئوخشاپ كېتىدۇ، ئۇ ئېھرام باغلىغۇچى كىيىشكە بولىدىغان كىيىملەر ھەققىدە سورالغاندا:

---

[1] سۈرە مۇئمىنۇن 51 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد، مۇسلىم ۋە تىرمىزى قاتارلىقلار ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان.

www.munber.org

«كۆيىنەك ۋە تامبال كىيمەيدۇ» دەپ جاۋاب بەرگەن. كىيىشكە بولىدىغان كىيىملەرنىڭ تۈرلىرى كىيىشكە بولمايدىغان كىيىملەرنىڭ تۈرلىرىگە قارىغاندا كۆپ بولغانلىقتىن ئۇ ئۇنى بايان قىلىپ بېرىشنىڭ ئورنىغا كىيىشكە بولمايدىغان كىيىملەرنى بايان قىلىپ بەرگەن. مانا بۇ ئاز گەپ بىلەن كۆپ مەنىنى ئىپادىلەش ئۇسلۇبىدۇر.»[①]

3 ـ اللہ تائالانىڭ: ﴿اللهَ قا شۈكۈر قىلىڭلار﴾ دېگەن سۆزىدە بىرىنچى شەخس بىرلىك ئالمىشىدىن ئۈچىنچى شەخس بىرلىك ئالمىشىغا ئىلتىپات قىلىش ئۇسلۇبى ئىشلىتىلگەن[②]. ئەگەر جۈملە ئىلگىرىكى ئۇسلۇب بويىچە بولغان بولسا ئەلۋەتتە، «بىزگە شۈكۈر قىلىڭلار» دېگەن بولاتتى. بۇ ئىلتىپات ئۇسلۇبىنىڭ دىللارغا ھەيۋەت ھېس قىلدۇرۇشقا پايدىسى بار.

4 ـ ئەلۇسى مۇنداق دەيدۇ: «مەزكۇر ئايەتتىكى ھارامliق ھۆكۈمنى ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننىڭ ئۆزىگە قاراتقانلىق ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننىڭ گۆشىدىنلا ئەمەس، ئۇنىڭ ھەممە نەرسىسىدىن پايدىلىنىشنىڭ ھاراملىقىنى ناھايىتى ئىخچام ۋە كۈچلۈك ئىپادە بىلەن ئىپادىلەيدۇ.»[③]

ئەبۇ سەئۇد مۇنداق دەيدۇ: «چوشقىنىڭ ھەممە ئەزالىرىنىڭ ھۆكمى ئوخشاش بولسىمۇ، بۇ ئايەتتە ئۇنىڭ گۆشى تىلغا ئېلىندى. چۈنكى، ھايۋاندىن كۆپ مىقداردا يېيىلىدىغان نەرسە ئۇنىڭ گۆشىدۇر. باشقا ئەزالىرى بولسا ئۇنىڭ گۆشىنىڭ ھۆكمىدە بولىدۇ.»[④]

شەرىئەت ھۆكۈملىرى

بىرىنچى ھۆكۈم

ئايەتتە ھاراملىقى كۆرسىتىلگەن نەرسىلەرنى يېيىش ھاراممۇ ياكى پايدىلىنىش ھاراممۇ؟

بۇ ئايەتتىكى ھاراملىق ھۆكمى ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننىڭ ۋە قاننىڭ ئۆزىگە قارىتىلغان. شۇڭا فىقھشۇناس ئۆلىمالار پەقەت ئۇنىڭ گۆشىنى يېيىش ھاراممۇ ياكى باشقا جەھەتلەردىن پايدىلىنىشمۇ ھارامmu؟ دېگەن مەسىلىدە ئىختىلاپ قىلىشىپ قالدى. چۈنكى، ئۇنى يېيىش ھارام بولغان ئىكەن، سېتىشمۇ ۋە باشقا ئەزاسىدىن پايدىلىنىشمۇ ھارام

[①] ئەبۇ ھەييانىنىڭ «ئەلبەھرۇل مۇھىت» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 484 ـ بەت.
[②] ئىمام ئەبۇ سەئۇدنىڭ «ئىرشادۇل ئەقلىسسەلىم ئىلا مەزايال قۇرئان ئەلكەرىم» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 147 ـ بەت.
[③] ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 41 ـ بەت. ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 124 ـ بەت.
[④] ئىمام ئەبۇ سەئۇدنىڭ «ئىرشادۇلئەقلى ئەسسەلىم ئىلا مەزايال قۇرئان ئەلكەرىم» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 147 ـ بەت.

بولىدۇ. سەۋەبى ئۇ ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاندۇر. پەقەت دەلىل ئارقىلىق ئىستىسنا قىلىنغان نەرسە بۇ ھۆكۈمنىڭ سىرتىدا.

بەزى ئۆلىمالار الله تائالانىڭ: ﴿بىز سىلەرنى رىزىقلاندۇرغان ھالال نەرسىلەردىن يەڭلار﴾ دېگەن سۆزىنى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى: ﴿كىمكى ئۆز ئىختىيارىچە ئەمەس، ئىلاجىسىزلىقتىن (يۇقىرىقى ھارام قىلىنغان نەرسىلەردىن) ھاياتىنى ساقلاپ قالغۇدەك يېسە﴾ دېگەن سۆزىنى دەلىل قىلىپ پەقەت يېيىشلا ھارام دەپ قارايدۇ.

ئىمام جەسساس مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئايەتتىكى ھاراملىق ھۆكۈم باشقا جەھەتلەردىن پايدىلىنىشنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاندىن پايدىلىنىش دۇرۇس ئەمەس، ئۇنى ئىت ۋە باشقا ھايۋانلارغا يېمەك قىلىپ بېرىشكىمۇ بولمايدۇ. چۈنكى، بۇ ئۇ ئۆلۈكتىن پايدىلىنىشنىڭ بىر تۈرى بولۇپ قالىدۇ. الله تائالا ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننىڭ پەقەت گۆشىنى ئەمەس، ئۆزىنى شەرتسىز ھالدا ھارام قىلغان. ئۇنىڭ بىرەر پارچىسىدىن پايدىلىنىش دۇرۇس ئەمەس. پەقەت ھالاللىقى بويسۇنۇشقا تېگىشلىك دەلىل بىلەن خاس قىلىنغان ئەزا بۇنىڭدىن مۇستەسنا.»

ئىككىنچى ھۆكۈم

بېلىق ۋە ساي چېكەتكىلىرىدىن ئۆزى ئۆلۈپ قالغانلارنىڭ ھۆكمى نېمە؟

بۇ ئايەت ﴿ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننى، قاننى، چوشقا گۆشىنى، الله دىن غەيرىينىڭ (يەنى بۇتلارنىڭ) نامى ئېيتىلىپ بوغۇزلانغان ھايۋاننى يېيىش﴾ نىڭ ھاراملىقىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋان دېگىنىمىز شەرئى يول بىلەن بوغۇزلانماستىن، مەلۇم سەۋەبلەر بىلەن ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننى كۆرسىتىدۇ.

ئەرەبلەر جاھىلىيەت دەۋرىدە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننى ھالال دەپ يەيتتى. الله تائالا ئۇنى يېيىشنى ھارام قىلغاندىن كېيىن ئۇلار بۇ ھەقتە مۆمىنلەر بىلەن دەتالاش قىلىپ: الله ئۆلتۈرۈپ بەرگەن ھايۋاننى يېمەيسىلەر، ئۆز قولۇڭلار بىلەن بوغۇزلاپ ئۆلتۈرگەن ھايۋاننى يەمسىلەر! دېگەن. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا: ﴿شۈبھىسىزكى، شەيتانلار ئۆز دوستلىرىنى (يەنى مۇشرىكلارنى) سىلەر بىلەن دەتالاش قىلىشقا ۋەسۋەسە قىلىدۇ، ئەگەر ئۇلارغا ئىتائەت قىلساڭلار، سىلەر چوقۇم مۇشرىك بولۇپ قالىسىلەر﴾[1] دېگەن ئايەتنى نازىل قىلغان.

ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننى يېيىش كەسكىن دەلىل بىلەن ھارامدۇر. ئۆزى ئۆلۈپ قالغان بەزى ھايۋاننى يېيىشنىڭ ھالاللىقىنى ئايرىپ كۆرسىتىدىغان نۇرغۇن ھەدىسلەر رىۋايەت قىلىنغان. ئۇنىڭدىن بىر قىسىم ھەدىسلەر تۆۋەندىكىدەك بايان قىلىنىدۇ:

[1] سۈرە ئەنئام 121 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

1 ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىزگە ئىككى خىل قان ۋە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ئىككى خىل ھايۋان ھالال قىلىندى، ئۇلار جىگەر بىلەن تال، بېلىق بىلەن ساي چېكەتكىسىدىن ئىبارەتتۇر.»[1]

2 ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دېڭىز ھەققىدە مۇنداق دېگەن: «ئۇنىڭ سۈيى پاكتۇر، ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋىنى ھالالدۇر.»[2]

3 ـ جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «مەن ئەبۇ ئۇبەيدە ئىبنى جەرراھ بىلەن بىرگە قورەيشلەرگە ئائىت بىر كارۋاننى توسۇشقا چىققانلارنىڭ ئىچىدە بار ئىدىم. بىز ئوزۇقلۇق ئۈچۈن بىر تۇلۇم خورما ئېلىۋېلىپ دېڭىز قىرغىقى تەرەپكە قاراپ ماڭدۇق. بىز دېڭىز قىرغىقىغا يېتىپ بارغاندا قىرغاقتا بىر دۆۋە كۆرۈندى. كېلىپ قارىساق، ئۇ دېڭىزدا ياشايدىغان «ئەنبەر» دېيىلىدىغان بىر ھايۋان ئىكەن. ئەبۇ ئۇبەيدە: ئۇ ھايۋان ئۆلۈپ قاپتۇ دېدى. ئاندىن ئۇ: بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەلچىلىرىمىز، ھاياتىڭلارنى ساقلاپ قىلىش ئۈچۈن ئۇنى يېيىشكە مەجبۇرسىلەر، ئۇنىڭ گۆشىنى يەڭلار، دېدى. بىز ئۇنىڭ گۆشىنى بىر ئاي يېدۇق، ھەتتا بىز سەمرىپ كەتتۇق...

بىز مەدىنىگە قايتىپ كەلگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بېرىپ بۇ ئەھۋالنى ئۇنىڭغا ئېيتىپ بەردۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ اللە سىلەرگە چىقىرىپ بەرگەن رىزىقتۇر، سىلەردە ئۇنىڭ گۆشىدىن بىزگە يېدۈرگۈدەك بىر نەرسە بارمۇ؟» دېدى. بىز ئۇنىڭ گۆشىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەۋەتىپ بەردۇق. ئۇ ئۇنىڭدىن يېدى.»[3]

4 ـ ئىبنى ئەبۇ ئەۋفا مۇنداق دەيدۇ: «بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن يەتتە قېتىم غازاتقا قاتناشتۇق، بۇ غازاتلاردا ساي چېكەتكىسىنى يەيتۇق.»[4]

كۆپچىلىك فىقھشۇناس ئالىملار يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ھەدىسلەرنىڭ ھۆكمى بىلەن مەزكۇر ئايەتتىكى «ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋان» دېگەن سۆزنىڭ ئومۇمى ھۆكمىدىن دېڭىز ھايۋانلىرىدىن ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋانلارنىڭ ھالال ئىكەنلىكىنى خاسلاشتۇرۇپ ھۆكۈم چىقارغان. ئۇلار يەنە ساي چېكەتكىلىرىنى يېيىشنى ھالال دەپ قارىغان.

بىراق «دېڭىز قىرغاققا چىقىرىۋەتكەن ياكى سۇدىن ئايرىۋەتكەن نەرسىنى يەڭلار، دېڭىزدا ئۆلۈپ قېلىپ لەيلەپ قالغان نەرسىنى يېمەڭلار»[5] دېيىلگەن ھەدىس بولغانلىقى

---

[1] بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد، ئىبنى ماجە ۋە دارۇ قۇتنى قاتارلىقلار رىۋايەت قىلغان. ئىمام ئىبنى كەسىرنىڭ «قۇرئان ئەزىم» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 205 ـ بەت.

[2] ئىمام مالىك رىۋايەت قىلغان. ئىمام ئىبنۇل ئەرەبىنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 52 ـ بەت.

[3] ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

[4] ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 200 ـ بەت.

[5] ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 125 ـ بەت.

ئۇچۇن ھەنەفىي مەزھىبىدىكىلەر سۇدا ئۆلۈپ لەيلەپ قالغان بېلىقنى ھارام، دېڭىز سۈيى سىرتقا چايقاپ چىقىرىۋەتكەن نەرسىنى ھالال دەپ قارايدۇ.

مالىكى مەزھىبىدىكىلەر بېلىقنىڭ ئۆزى ئۆلۈپ قالغانلىرىنى يېيىشنى ھالال دەپ ھۆكۈم چىقارغان. لېكىن ساي چېكەتكىسىدىن ئۆزى ئۆلۈپ قالغانلىرىنىڭ ھۆكمى ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننىڭ ھۆكمى بويىچە ھارام بولىدۇ. چۈنكى، ئۇلارنىڭ نەزەرىدە چېكەتكىسىنىڭ ئۆزى ئۆلۈپ قالغانلىرىنىڭ ھالاللىقى ھەققىدە سەھىھ رىۋايەت يوق.

ئىمام قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «كۆپ ساندىكى فىقھشۇناسلار دېڭىز ھايۋانلىرى تىرىك بولسۇن ياكى ئۆلۈك بولسۇن ھەممىسىنى يېيىشنى دۇرۇس دەپ قارايدۇ. ئىمام مالىكمۇ مۇشۇ قاراشتا. لېكىن ئۇ دېڭىز چوشقىسى ھەققىدە جاۋاب بېرىشتە توختاپ قېلىپ: سىلەر ئۇنى چوشقا دەيدىكەنسىلەر، دېگەن. ئىبنۇلقاسىم: مەن ئۇنى يېمەيمەن ۋە ھارام دەپمۇ قارىمايمەن دېگەن.»[1]

ئۈچىنچى ھۆكۈم

بوغاز ھايۋاننى بوغۇزلىغاندىن كېيىن ئۇنىڭ قورسىقىدىن چىققان بالىسىمۇ بوغۇزلانغان ھېسابلىنامدۇ؟

بوغۇزلانغان بوغاز ھايۋاننىڭ قورسىقىدىن ئۆلۈك چىققان بالىنىڭ گۆشى يېيىلەمدۇ ياكى يېيىلمەمدۇ؟ دېگەن مەسىلىدە ئۆلىمالار مۇنداق قاراشلارغا كەلگەن:

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە: ئۇنىڭ گۆشى يېيىلمەيدۇ، پەقەت تىرىك چىقىپ بوغۇزلانغاندىلا ئاندىن يېيىلىدۇ، چۈنكى، ئۇ ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋان قاتارىدا ھۆكۈم قىلىنىدۇ، الله تائالا: ﴿الله سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننى... يېيىشنى ھارام قىلدى﴾ دېگەن دەپ قارايدۇ.

ئىمام شافىئىي، ئەبۇ يۇسۇف ۋە مۇھەممەد قاتارلىقلار: ئۇنىڭ گۆشى يېيىلىدۇ، چۈنكى، ئۇ ئانىسىنى بوغۇزلاش بىلەن پاكلىنىدۇ، دەپ قارايدۇ ۋە: «ئانا ھايۋاننىڭ بوغۇزلىنىشى قورساقتىن چىققان بالىنىڭ بوغۇزلىنىشىدۇر»[2] دېگەن ھەدىسنى دەلىل قىلىدۇ.

ئىمام مالىك (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: «قورساقتىن چىققان بالىنىڭ ئەزالىرى تولۇقلانغان ۋە تۈك ئۈنگەن بولسا يېيىلىدۇ، ئۇنداق بولمىسا يېيىلمەيدۇ.»

ئىمام قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «بوغاز ھايۋان بوغۇزلانغاندىن كېيىن قورسىقىدىكى بالا ئۆلۈك چىقسىمۇ يېيىلىدۇ، چۈنكى، ئۇ ئانىسىنىڭ ئەزالىرىدىن بىر ئەزانىڭ ئورنىدىدۇر.»[1]

---

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 200 ـ بەت.
[2] ئىمام ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان.

www.munber.org

ئەبۇ ھەنىفەنىڭ قارىشىنى قوللايدىغانلار مۇنداق دەيدۇ: «مەزكۇر ھەدىسنىڭ قورساقتىن چىققان بالا ئانا ھايۋاننى بوغۇزلىغانغا ئوخشاش بوغۇزلىنىدۇ دېگەن مەنىنى ئىپادىلەش ئېھتىمالى بار. مەسىلەن بىرىنىڭ: مېنىڭ سۆزۈم سىنىڭ سۆزۈڭدۇر، مېنىڭ قارىشىم سىنىڭ قارىشىڭدۇر، دېگەن سۆزى مېنىڭ سۆزۈم سىنىڭ سۆزۈڭگە، مېنىڭ قارىشىم سىنىڭ قارىشىڭغا ئوخشايدۇ، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.»

تۆتىنچى ھۆكۈم

ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننىڭ گۆشىنى يېمەي، باشقا جەھەتلەردە پايدىلىنىشقا بولامدۇ؟

ئەتا: ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننىڭ يېغىدىن كېمىلەرنى مايلىغانغا ئوخشاش ۋە تېرىسىدىن ئاشلاپ پايدىلانغانغا ئوخشاش پايدىلىنىشقا بولىدۇ دەپ قارايدۇ. ئۇ: مەزكۇر ئايەت پەقەت ئۇنى يېيىشنىلا ھارام قىلىدۇ. بۇنى الله تائالانىڭ: ﴿ساڭا ۋەھيي قىلىنغان ئەھكاملار ئىچىدە، ئۆزى ئۆلۈپ قالغان نەرسە ياكى ئېقىپ چىققان قان ۋە ياكى چوشقا گۆشى ــ چوشقا نىجىس يېمەكلىكلەرگە ئادەتلەنگەنلىكى ئۈچۈن چوشقا گۆشى پاسكىنىدۇر ــ ۋە الله دىن غەيرىينىڭ ئىسمى ئېيتىلىپ بوغۇزلانغان گۇناھ مالدىن غەيرىينى يېيىشنى ھەرقانداق ئادەم ئۈچۈن ھارام كۆرمەيمەن﴾[2] دېگەن سۆزى ئوچۇق كۆرسىتىدۇ، دەپ دەلىل كۆرسىتىدۇ.

كۆپچىلىك ئۆلىمالار ئۇنىڭدىن پايدىلىنىش ھارامدۇر، دەپ قارايدۇ. ئۇلار ﴿سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋان... ھارام قىلىندى﴾[3] دېگەن ئايەتنى دەلىل قىلىپ، ئۇنىڭدىن يېيىش جەھەتتىمۇ ياكى باشقا جەھەتتىمۇ پايدىلىنىش ھارام دەيدۇ. شۇنداقلا، ئۇلار بۇنىڭغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «الله يەھۇدىيلارغا لەنەت قىلسۇن! ئۇلارغا ھايۋانلارنىڭ يېغى ھارام قىلىنغان ئىدى، لېكىن ئۇلار ئۇنىڭ يېغىنى ئېرىتىپ، ئاندىن ئۇنى سېتىپ ئۇنىڭ پۇلىنى يېدى»[4] دېگەن سۆزىنى دەلىل قىلىپ كۆرسىتىدۇ ۋە بۇ ھەدىس ئەگەر الله نىڭ بىرەر نەرسىنى ھارام قىلسا، ئۇنىڭ پۇلىنىمۇ ھارام قىلىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. شۇڭا ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننى سېتىش ۋە ئۇنىڭ بىرەر پارچىسىدىن پايدىلىنىش دۇرۇس ئەمەس. پەقەت ئۇنىڭ ھالاللىقىنى كۆرسىتىدىغان دەلىل بار نەرسە بۇنىڭدىن مۇستەسنا، دەپ قارايدۇ.

بەشىنچى ھۆكۈم

تومۇرلاردا ۋە گۆشلەردە قالدىغان قاننىڭ ھۆكمى نېمە؟

---

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 201 ـ بەت.
[2] سۈرە ئەنئام 145 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە مائىدە 3 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 136 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 203 ـ بەت.

پۈتۈن ئۆلىمالار قاننىڭ نىجىس ۋە ھاراملىقىغا، ئۇنىڭدىن پېيىشكىمۇ ۋە پايدىلىنىشقىمۇ بولمايدىغانلىقىغا بىرلىككە كەلگەن. اللہ تائالا مەزكۇر ئايەتتە قاننىڭ ھاراملىقىنى شەرتسىز بايان قىلغان، سۈرە ئەنئامدىكى ﴿ياكى ئېقىپ چىققان قان...﴾ دېگەن سۆزدە بولسا شەرتلىك قىلىپ بايان قىلغان.

ئۆلىمالار شەرتسىز بايان قىلىنغان ھۆكۈمنى شەرتلىك بايان قىلىنغان ھۆكۈم بىلەن بىرلەشتۈرۈپ، پەقەت ئېقىپ چىققان قان ھارام، باشقا قان ھارام ئەمەس، دەپ قارايدۇ.

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «ئەگەر اللہ ئېقىپ چىققان قان دېمىگەن بولسا، كىشىلەر ئەلۋەتتە تومۇرلاردىكى قاننىمۇ ھارام دېگەن بولاتتى.»

گۆشكە ئارىلىشىپ كەتكەن قان ئۆلىمالارنىڭ بىردەك قارىشىدا ھارام ئەمەس. شۇنداقلا جىگەر بىلەن تالنىڭ ئەسلى قان بولسىمۇ ئۇلارنىڭ بىردەك قارىشىدا ھارام ئەمەس.

ئىمام قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: گۆش ۋە تومۇرنىڭ ئىچىدە بولمىغان قان ھارامدۇر. گۆش ۋە تومۇرنىڭ ئىچىدىكى قان ھەققىدە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا گۆش پىشۇراتتۇق، گۆشنىڭ ئۈستىگە قان كۆپۈكچىلىرى ئۆرلەپ قالاتتى، بىز ئۇنى ھېچ شۈبھىلەنمەستىن يەيتتۇق.[①]

ئالتىنچى ھۆكۈم

چوشقىدىن نىمىلەر ھارام؟

مەزكۇر ئايەت چوشقا گۆشىنىڭ ھاراملىقىنى ئوچۇق كۆرسىتىدۇ. زاھىرى پىرقىسىنىڭ بەزى ئالىملىرى چوشقا گۆشى ھارام، يېغى ھارام ئەمەس، چۈنكى، اللہ تائالا: ﴿چوشقا گۆشىنى...﴾ دېگەن دەپ قارايدۇ.

كۆپچىلىك ئۆلىمالار ئۇنىڭ يېغىمۇ ھارام، چۈنكى، گۆش ياغنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، دەپ قارايدۇ. بۇ ناھايىتى توغرا قاراشتۇر. اللہ تائالا چوشقىنىڭ گۆشىنى، مەيلى ئۇ شەرئى يول بىلەن بوغۇزلانسۇن ياكى شەرئى يول بىلەن بوغۇزلانمىسۇن، ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ھاراملىقىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن تىلغا ئالغان.

فىقھشۇناس ئۆلىمالار چوشقىنىڭ تۈكىدىن پايدىلىنىشنىڭ دۇرۇسلۇقى ھەققىدە مۇنداق قاراشلارغا كەلگەن:

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە ۋە مالىك چوشقىنىڭ تۈكىنى تېرە تىكىشكە ئىشلەتسە بولىدۇ دەپ قارايدۇ.

ئىمام شافىئىي ئۇنىڭ تۈكىدىن پايدىلىنىش دۇرۇس ئەمەس، دەپ قارايدۇ.

① ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 204 ـ بەت.

www.munber.org

ئەبۇ يۇسۇف ئۇنىڭ تۆكىنى تېرە تىكىشكە ئىشلىتىشنى ياقتۇرمايمەن، دەيدۇ.

ئىمام قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «چوشقىنىڭ تۆكىدىن باشقا ھەممە يېرىنىڭ ھاراملىقىدا ھېچ ئىختىلاپ يوق. ئۇنىڭ تۆكىنى تېرە تىكىشكە ئىشلەتسە، بولىدۇ. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى زامانلاردا ئۇنىڭ تۆكى تېرە تىكىش ئۈچۈن ئىشلىتىلەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئىماملاردىن بىرەرسىنىڭ بۇنى ئىنكار قىلغانلىقىنى بىلمەيمەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇخسەت قىلغان نەرسە ئۇنىڭ تەرىپىدىن يولغا قويۇلغان نەرسىگە ئوخشايدۇ.»[1]

ئۆلىمالار سۇ چوشقىسى ھەققىدە مۇنداق قاراشلارغا كەلگەن:

ئەبۇ ھەنىفە: «مەزكۇر ئايەتنىڭ ھۆكمى ئاممىباب بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ گۆشى يېيىلمەيدۇ» دەيدۇ.

ئىمام مالىك، شافىئىي ۋە ئەۋزائى: «دېڭىزدىن چىققان نەرسىنىڭ ھەممىسىنى يېيىش بولىدۇ»[2] دەيدۇ. تەپسىلى دەلىللەرنى كۆرۈش ئۈچۈن فىقھى ھۆكۈملەر تەپسىلى بايان قىلىنغان كىتابلارغا مۇراجىئەت قىلىش لازىم.

يەتتىنچى ھۆكۈم

ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاندىن يېيىشكە مەجبۇر بولۇپ قالغان كىشىنىڭ قانچىلىك مىقداردا يېيىشى دۇرۇس؟

ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاندىن يېيىشكە مەجبۇر بولۇپ قالغان كىشى ئۇنىڭدىن تويغىچە يەمدۇ ياكى ھاياتىنى ساقلاپ قالغىدەك مىقداردا يەمدۇ؟ دېگەن مەسىلىدە ئۆلىمالار مۇنداق بىر قانچە خىل قاراشقا كەلگەن:

ئىمام مالىك: ئۇ تويغىچە يەيدۇ، چۈنكى، زۆرۈرىيەت ھاراملىق ھۆكۈمنى كۆتۈرىۋېتىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋان ھالال بولىدۇ، دەپ قارايدۇ.

كۆپچىلىك ئۆلىمالار: ئۇ ھاياتىنى ساقلاپ قالغىدەكلا يەيدۇ، چۈنكى، ئۇنىڭ ھالال بولۇشى زۆرۈر بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈندۇر، شۇڭا ئۇ زۆرۈرىيەت مىقدارى ئۆلچىلىنىدۇ دەپ قارايدۇ.

بۇ يەردىكى ئىختىلاپنىڭ سەۋەبى اللە تائالانىڭ: ﴿ئۆز ئىختىيارىچە ئەمەس، ئىلاجىسىزلىقتىن﴾ دېگەن سۆزىنى چۈشىنىشكە باغلىقتۇر. كۆپچىلىك ئۆلىمالار بۇ ئايەتنىڭ ئەرەبچە لەۋزىدىكى «باغىن» دېگەن سۆزنى ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننى يېگەندە

---

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 205 ـ بەت.
[2] ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 145 ـ بەت. ئىمام ئىبنۇل ئەرەبىنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 54 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 206 ـ بەت.

ھاياتىنى ساقلاپ قالغىدەك يېمەي، ئاشۇرۇپ يېگۈچى دەپ، «ئادىن» دېگەن سۆزنى زورۇر ھالەتنىڭ بەلگىلىمىسىدىن ئاشۇرۇپ يېگۈچى، دەپ تەپسىر قىلغان.

ئىمام مالىك «باغىن» ۋە «ئادىن» دېگەن سۆزلەرنى خەلىپىگە قارشى چىققۇچى، دەپ تەپسىر قىلغان. ھەر ئىككىلى قاراشتىكىلەرنىڭ ئۆز قاراشلىرىغا تايانغان دەلىللىرى بار. توغرىسىنى الله بىلگۈچىدۇر.

ئايەتلەر كۆرسەتتىدىغان ئەھمىيەتلىك نۇقتىلار

1 - مۆمىنلەرنىڭ پاك نەرسىلەرنى يېيىشى ئۇنىڭ ھالال كەسپتىن كەلگەن بولۇش شەرتى بىلەن يولغا قويۇلغان.

2 - الله بەرگەن سان - ساناقسىز نېمەتلەر ئۈچۈن مۆمىنلەرنىڭ الله قا شۈكۈر قىلىشى ۋاجىپتۇر.

3 - الله قا ئىبادەتنى ئىخلاس بىلەن قىلىش راستچىل مۆمىنلەرنىڭ سۈپەتلىرىدىن بىرىدۇر.

4 - الله تائالا بەندىلىرى ئۈچۈن نىجىس نەرسىلەرنى ھارام قىلىپ، پاك نەرسىلەرنى ھالال قىلغان.

5 - ئىلاجىسىز قالغان ئەھۋال ئاستىدا ئىنسانىنىڭ ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋان ۋە باشقىلارغا ئوخشاش الله ھارام قىلغان نەرسىلەردىن يېيىشى ھالال بولىدۇ.

ئايەتلەرنىڭ ھېكمىتى

الله تائالا مۆمىن بەندىلىرى ئۈچۈن پاك نەرسىلەرنى يېيىشنى ھالال قىلىپ، ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋان، قان ۋە چوشقا گۆشىگە ئوخشاش نىجىس نەرسىلەرنى يېيىشنى ھارام قىلدى، ئۇلارنى ئۆزنى ئازابلاش ۋە دۇنيانىڭ تۈرلۈك لەززەتلىرىدىن مەھرۇم قىلىش قاتارلىق ئىشلاردىن توستى. شەك - شۈبھىسىزكى، مۇشرىكلار ۋە ئەھلى كىتابلار ئۆزلىرىگە بەھىيرە ۋە سائىبەلەرگە ئوخشاش الله ھارام قىلمىغان نەرسىلەرنى ھارام قىلغان ئىدى.

خرىستىئانلار ئارىسىدا بەندە ئۆزىنى ئازابلاش، ھاقارەت قىلىش، پۈتۈن لەززەتلىك نەرسىلەردىن مەھرۇم قالدۇرۇش، پەقەت تەننى ئازابلاش بىلەن جانغا ھاياتلىق بېغىشلىغىلى بولىدۇ، دەپ ئېتىقاد قىلىش ئارقىلىقلا الله قا ئەڭ كۆپ يېقىن يېقىنلاشقىلى بولىدۇ، دېگەن سەپسەتە قاراش كەڭ تارقالغان. بۇ سەپسەتە ۋە بەلگىلىمىلەرنى ئۇلارنىڭ كاتتىۋاشلىرى ئويدۇرۇپ چىقارغان. ئۇنىڭ الله نىڭ شەرىئىتىدە ھېچقانداق ئىزناسى يوق.

www.munber.org

ﷲ ئىسلام ئۇممىتىنى ئوتتۇراھال يول تۇتىدىغان، تەنىنىڭ ھەققىنى بېرىدىغان ۋە جاننىڭ ھەققىنىمۇ بېرىدىغان ئۇممەت بولۇشتەك ئارتۇقچىلىققا ئىگە قىلدى. ﷲ بىزگە پاك نەرسىلەرنى ھالال قىلىپ، نىجىس نەرسىلەرنى ھارام قىلدى ۋە بىزنى بۇ نېمەتلەر ئۈچۈن شۈكۈر قىلىشقا بۇيرۇدى. ئۇ بىزنى ھايۋانلارغا ئوخشاش خالىس جىسمانى جانلىق قىلىپ قويماستىن، پەرىشتىلەرگە ئوخشاش خالىس روھىي جانلىقمۇ قىلىپ قويماستىن، بەلكى بۇ ئادىل شەرىئەتكە ئەمەل قىلىدىغان ئىنسانلاردىن قىلىپ ياراتتى.

ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننىڭ ھارام بولۇش ھېكمىتىگە كەلسەك، ئۇ زىيانلىق بولغانلىقى ئۈچۈندۇر. چۈنكى، ئۇ يا بىرەر كېسەل سەۋەبى بىلەن ئۆلگەن بولۇپ، ئۇنىڭ تېنى بۇزۇلغان ۋە ھايات قېلىشىغا ئىمكان قالمىغان بولىدۇ، يا بىرەر تويۇقسىز سەۋەب بىلەن ئۆلگەن بولىدۇ.

ئەگەر ئۇ بىرىنچى سەۋەب بىلەن ئۆلگەن بولسا، ئۇنىڭ گۆشى نىجىس بولۇپ، كېسەل مىكروپلىرى چىرماپ كەتكەن بولىدۇ. شۇڭا بۇنىڭدا ئۇنى يېيىش بىلەن كېسەل مىكروپلىرى يېگۈچىگە يوقۇش خەۋپى بار.

ئەگەر ئۇ ئىككىنچى سەۋەب بىلەن ئۆلگەن بولسا، ئۇنىڭ تېنىدە زىيانلىق ماددىنىڭ بولۇشى تۇرغانلا گەپ.

ئېقىپ چىققان قاننىڭ ھارام بولۇش ھېكمىتىگە كەلسەك، بۇمۇ ھەم مەينەت ۋە زىيانلىق بولغانلىقى ئۈچۈندۇر. يېڭى زامان تىبىي ئىلمى قاننىڭ ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋانغا ئوخشاشلا زىيانلىق ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭدا مىكروپلار ۋە زىيانلىق ماددىلارنىڭ بارلىقىنى ئىسپاتلاپ چىققان.

چوشقا گۆشىنىڭ ھارام بولۇش ھېكمىتىگە كەلسەك، چوشقا نىجىس ۋە مەينەت نەرسىلەرنى ئوزۇقلۇق قىلىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ جىسمى مەينەت بولۇپ كېتىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ زىيانلىق. دوختۇرلار چوشقا گۆشىدە قاتتىق ئۆتكۈر مىكروپنىڭ بارلىقىنى ئىسپاتلىغان. شۇنداقلا چوشقا گۆشى يېگەن كىشى چوشقىنىڭ مىجەز خۇلقىنى ئالىدۇ. چوشقىدا نىجىس خۇلق ناھايىتى كۆپ. ئۇنىڭ مەشھۇرلىرى كۆللىمەسلىك ۋە ئىپپىتىنى ساقلىماسلىق.

ئىسلام شېھىدى سەييىد قۇتۇب (ﷲ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) «فى زىلالىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «چوشقا ئۆزىنىڭ شۇ كۆرۈنۈشىدىنلا پاكىز ۋە ساغلام تەبىئەتلىك كىشى ئۈچۈن يىرگىنىشلىكتۇر. شۇنداق تۇرۇقلۇق ﷲ ئۇنى ئۇزۇن زاماندىن بېرى ھارام قىلغان. تېخى يېقىندىلا كىشىلەر ئۇنىڭ گۆشىدە، قېنىدا ۋە ئۈچەيلىرىدە ناھايىتى خەتەرلىك قۇرۇتنىڭ بارلىقىنى بايقىغان.

ھازىر بىر قىسىم كىشىلەر: يېڭىچە كۆيدۈرۈپ داۋالاش ۋاسىتىلىرى تەرەققى قىلدى، بۇ قۇرۇتلار ۋە ئۇنىڭ تۇخۇملىرى خەتەرلىك ئامىل ھېسابلانمايدۇ، چۈنكى، ئۇنى يېڭىچە كۆيدۈرۈپ داۋالاش ۋاسىتىلىرىنىڭ ياردىمىدە ئىلغار ئۇسۇل بىلەن كۆيدۈرۈپ يوقاتقىلى

بولىدۇ، دېيىشىدۇ. لېكىن، بۇ كىشىلەرنىڭ ئىلمى مۇشۇنچىلىك بىر ئاپەتنى تېپىپ چىقىش ئۈچۈن نۇرغۇن ئەسىرلەرگە موھتاج بولغانلىقىنى ئۇنتۇپ قېلىشتى. شۇنداق ئىكەن چوشقىنىڭ گۆشىدە تېخى تېپىلمىغان باشقا ئاپەتلەرنىڭ يوقلىقىغا كىم جەزىم قىلالايدۇ؟ ئىنسانىيەت ئىلمى ئۇننەچچە ئەسىر سەرپ قىلىپ ئاران تېپىپ چىققان بۇ ئاپەتنى ئەينى ۋاقىتتىلا بايان قىلغان شەرىئەت بىزنىڭ ئىشىنىشىمىزگە، ئۇنىڭغا ئۇيغۇن بولمىغان سۆزلەرنى قوبۇل قىلماسلىقىمىزغا، ئۇ ھارام قىلغاننى ھارام، ھالال قىلغاننى ھالال قىلىشىمىزغا لايىق ئەمەسمۇ؟ ھالبۇكى، شەرىئەت ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، ھەممىدىن خەۋەردار زات اللّٰه تەرىپىدىن كەلگەندۇر.

اللّٰه دىن باشقا نەرسىنىڭ نامى تىلغا ئېلىنىپ بوغۇزلانغان نەرسىنىڭ ھارام قىلىنغانلىقىنىڭ ھېكمىتىگە كەلسەك، ئۇ زىيانلىق جەھەتنى كۆزدە تۇتقاندا ئىللەتسىز ھارامدۇر. لېكىن ئىنسان قەلبىنىڭ سالامەت، روھىنىڭ پاك ۋە دىلىنىڭ خالىس بولۇشى كۆزدە تۇتۇلغاندا اللّٰه دىن غەيرىنىڭ نامى تىلغا ئېلىنىپ بوغۇزلانغان نەرسە روھىي ئىللەت سەۋەبىدىن ھارامدۇر. شۇڭا ئۇ ماددىي نىجىس ۋە ھەقىقىي مەينەت نەرسىگە قوشۇۋېتىلىدۇ. شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئىسلام دىنى ھەممە ئىشتا ھېچ شېرىكى بولمىغان يالغۇز اللّٰه قا يۈزلىنىشنى قاتتىق تەشەببۇس قىلىدۇ.»[1]

[1] سەييىد قۇتۇبنىڭ «فىي زىلالىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 55 ـ بەت.

www.munber.org